

Ocena potencjału turystycznego obszarów przyrodniczo cennych województwa podlaskiego

Małgorzata Borkowska-Niszczota

Politechnika Białostocka, Wydział Zarządzania, Katedra Turystyki i Rekreacji
e-mail: m.borkowska@pb.edu.pl

DOI: 10.12846/j.em.2014.01.19

Streszczenie

W artykule opierając się na wynikach przeprowadzonych badań ankietowych wskazano na te składniki potencjału turystycznego obszarów przyrodniczo cennych województwa podlaskiego, na bazie których może być budowana przewaga konkurencyjna i które mogą mieć najsilniejszy wpływ na ich pozycję konkurencyjną. Należą do nich: wysokie walory przyrodnicze, czyste powietrze, niski poziom hałasu, atrakcyjne szlaki turystyczne, dość wysoka jakość bazy żywieniowej, niskie ceny wynajmu sprzętu rekreacyjnego i usług przewodnickich. Ocena elementów potencjału turystycznego pozwoliła zidentyfikować także słabości obszarów, jako bariery osiągania pozycji konkurencyjnej. Zaliczono do nich słabą dostępność komunikacyjną, niski poziom czystości wód, zaśmiecenie, słabą jakość informacji turystycznej, stosunkowo wysokie ceny usług noclegowych, niezbyt wysoką atrakcyjność walorów kulturowych oraz zagospodarowania turystycznego (zwłaszcza szlaków turystycznych). Artykuł ukazuje ocenę czynników dokonaną przez wszystkich przebadanych turystów, jak również występujące różnice i podobieństwa w ocenie turystów pochodzących z i spoza województwa podlaskiego. W ujęciu teoretycznym przedstawiono istotę konkurencyjności obszaru recepcji turystycznej oraz elementy składowe potencjału turystycznego podawane przez różnych autorów. Dodatkowo zaprezentowano dotychczasowe badania związane z oceną czynników konkurencyjności województwa podlaskiego lub jego wybranych obszarów przyrodniczo cennych.

Słowa kluczowe

potencjał turystyczny, konkurencyjność, obszary przyrodniczo cenne, województwo podlaskie

Wstęp

Obszary przyrodniczo cenne, zwłaszcza parki narodowe i krajobrazowe, stanowią atrakcyjne miejsca podróży turystycznych, które cieszą się coraz większym zainteresowaniem. Na intensywność ich użytkowania turystycznego oraz możliwości rozwoju określonych form ruchu turystycznego wpływa wiele elementów związanych z walorami turystycznymi oraz infrastrukturą turystyczną i paraturystyczną. Elementy te określane mianem potencjału turystycznego. Dzielone są na elementy strukturalne, związane z czynnikami przestrzennymi oraz funkcjonalne związane z działaniami podmiotów zaangażowanych w rozwój turystyki. Składniki te mogą w istotny sposób decydować o satysfakcji turystów i pozycji konkurencyjnej obszarów na rynku turystycznym.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie oceny wybranych składników potencjału turystycznego obszarów przyrodniczo cennych województwa podlaskiego, dokonanej przez turystów przebywających w takich obszarach recepcji, jak Środkowa Dolina Narwi, Dolina Bugu, Puszcza Knyszyńska, Puszcza Białowieska, Biebrzański Park Narodowy, Narwiański Park Narodowy oraz na pojezierzach Suwalskim, Sejneńskim i Augustowskim. Analizie i ocenie szczegółowej, opartych na wynikach badań sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki ankietowej, poddano w szczególności podstawowe zasoby turystyczne, w tym elementy zagospodarowania turystycznego. Uwzględniono ogólną ocenę dokonaną przez wszystkich przebadanych turystów, jak również ocenę w podziale na turystów pochodzących z województwa podlaskiego oraz z innych województw. Przeprowadzona analiza oceny elementów potencjału turystycznego pozwala na zidentyfikowanie tych składników, które mogą mieć najsilniejszy wpływ na pozycję konkurencyjną obszarów przyrodniczo cennych województwa podlaskiego.

1. Istota potencjału konkurencyjności turystycznej obszarów recepcji

Konkurencyjność jest istotną cechą życia społecznego i gospodarczego. Może dotyczyć zarówno przedsiębiorstw, jak również odnosić się do przestrzeni. Obszary recepcji turystycznej określane jako miejsca, do których kieruje się ruch turystyczny, mogą konkurować o turystów, dostęp do środków finansowych, organizację ważnych wydarzeń turystyczno-rekreacyjnych, czy inne korzyści związane z koncentracją ruchu turystycznego. Obszary takie, aby zwiększyć popyt turystyczny muszą zaoferować taki segment podaży, który spełni oczekiwania turystów, zrealizuje ich potrzeby i zwiększy satysfakcję w wyższym zakresie niż inny obszar recepcji.

Konkurencyjność określonej jednostki przestrzennej (regionu, obszaru recepcji turystycznej) oznacza zdolność do rywalizacji i powoduje przewagę (będącą wypadkową atrakcyjności oferty usługowej) bądź dystans do innych jednostek, tworzących wspólnie grupę z punktu widzenia pewnych kryteriów (Klasik, 1999). Przez konkurencyjność obszaru rozumie się także zdolność przystosowania do zmieniających się warunków, zwłaszcza do poprawy pozycji konkurencyjnej we współzawodnictwie między regionami. W ujęciu socjologicznym konkurencyjność to zdolność obszaru recepcji turystycznej do zaspokojenia potrzeb turystycznych przez oferowanie usług, towarów i doświadczeń skuteczniej niż inne regiony (Dwyer i Kim, 2003; Panfiluk, 2011).

Konkurencyjność można rozpatrywać jako pewien system, składający się z czterech głównych elementów: potencjału konkurencyjności, przewagi konkurencyjnej, instrumentów konkurowania, pozycji konkurencyjnej (Stankiewicz, 2000).

Obszary recepcji turystycznej, które wpisują się w proces globalizacji dążą do wzmocnienia własnej pozycji konkurencyjnej poprzez wykorzystanie swojej specyfiki (atutów, uwarunkowań), którą określają na przykład wybitne walory środowiska przyrodniczego i kulturowego, korzystne położenie, wysoki poziom wykształcenia ludności. Pozycja konkurencyjna obszaru (regionu) oznaczająca miejsce na skali korzyści ekonomicznych i pozaekonomicznych, jakie region dostarcza wszystkim swoim interesariuszom, a więc także turystom, w porównaniu z miejscami zajmowanymi przez jego konkurentów, zależy w dużym stopniu od poszczególnych składników potencjału konkurencyjności. Wyznaczenie składników tego potencjału, charakteryzujących się najsilniejszym wpływem, stanowi ważny problem badawczy (Kusa, 2005). W ocenie potencjału turystycznego obszarów wykorzystuje się różne metody takie jak: inwentaryzacje, badania ankietowe, kwerendę, analizy ekspertów oraz metodę bonitacji punktowej (Parzych, 2010).

Przez potencjał konkurencyjności rozumie się system zasobów materialnych i niematerialnych umożliwiających budowanie przewagi konkurencyjnej (Stankiewicz, 2000). Traktowany jest jako źródło przewagi konkurencyjnej, od którego składników zależy w dużym stopniu pozycja konkurencyjna.

Za potencjał turystyczny uznaje się wszystkie zasoby (elementy) środowiska naturalnego, kulturowego, zagospodarowania turystycznego, dostępności komunikacyjnej, para turystycznej infrastruktury, zasoby ludzkie oraz elementy otoczenia sektora turystycznego, które stwarzają możliwość podjęcia działania służącego osiągnięciu zamierzonego celu w dziedzinie turystyki. Według Kaczmarka i in. (2005), potencjał turystyczny stanowią wszystkie elementy środowiska geograficznego oraz zachowania człowieka, które mogą być wykorzystane do uprawiania turystyki,

wśród których wyróżniają: zasoby strukturalne (walory turystyczne, zagospodarowanie turystyczne, dostępność komunikacyjną) oraz zasoby funkcjonalne (uwarunkowania kulturowe, społeczno-demograficzne, ekologiczne oraz inne możliwości ekonomiczne, polityczne, technologiczne), warunkujące rozwój turystyki na określonym terenie (Bosiacki i Hołderna-Mielcarek, 2010).

Obie grupy elementów są niezbędne dla rozwoju turystyki i ich łączne występowanie może przyczyniać się do jej rozwoju. Podstawowe znaczenie mają elementy strukturalne, stanowiące podstawę dla wykreowania regionu jako atrakcyjnego turystycznie. Nie zmienia to faktu, że elementy funkcjonalne pozostają niezbędne w tym procesie, bowiem to od nich zależy, czy wykorzystanie posiadanych zasobów turystycznych (obejmujących zarówno walory turystyczne, jak i infrastrukturę) będzie możliwe i skuteczne. Po stronie elementów funkcjonalnych leżą również działania związane z promocją i kreowaniem pozytywnego wizerunku regionu, które mogą mu zapewnić wysoką pozycję konkurencyjną (Meyer, 2010). Analizy oraz oceny występowania elementów strukturalnych i funkcjonalnych oraz ich wielkości wykorzystywane są między innymi do tworzenia dokumentów strategicznych, określania przydatności obszarów do recepcji ruchu turystycznego i prognozowania rozwoju funkcji turystycznej czy nawet jako element konkurencyjności między różnymi obszarami (Jakubowicz i in., 2010).

Panasiuk rozwija definicję potencjału turystycznego zaproponowaną przez Kaczmarka i in. (2005) o elementy typowo gospodarcze. W jego strukturze wyszczególnia:

- podstawowe zasoby turystyczne (walory turystyczne przyrodnicze i kulturowe, zagospodarowanie turystyczne, dostępność komunikacyjna);
- zasoby podażowe (kadry turystyczne, kapitał w tym inwestycje, lokalizacja, finanse, organizacja turystyki, informacja, oferta – świadczone usługi, wsparcie marketingowe);
- zasoby popytowe (wielkość i struktura ruchu turystycznego, poziom wydatków turystycznych).

Potencjał turystyczny wiąże zatem zagadnienia podaży turystycznej i popytu turystycznego (Panasiuk, 2010).

Niezgoda w odniesieniu do obszarów recepcji turystycznej określa następujące czynniki (elementy potencjału) konkurencyjności turystycznej (Niezgoda, 2007):

- czynniki ekonomiczne – zasoby czynników produkcji, stan infrastruktury społecznej, stan infrastruktury techniczno-ekonomicznej ogólnego przeznaczenia, dostępność komunikacyjną, sytuację rynku pracy, infrastrukturę funkcjonalną dla systemu recepcji turystycznej czyli infrastrukturę specjalnego przeznaczenia oraz zagospodarowanie turystyczne;

- czynniki społeczne – zasoby siły roboczej, predyspozycje społeczeństwa do przedsiębiorczości i innowacyjności, lokalne elity polityczne, gospodarcze i kulturalne;
- czynniki związane ze środowiskiem przyrodniczym i kulturowym – walory naturalne oraz kulturowe.

W modelu konkurencyjności obszaru turystycznego opracowanym przez Ritchego i Croucha wyróżniono pięć grup czynników wynikających z makrootoczenia i mikrootoczenia, które decydują o uzyskaniu pozycji konkurencyjnej. Są to: czynniki wzmacniające i doskonalące, otoczenie dalsze, sytuacja wewnętrzna, kluczowe zasoby i czynniki przyciągające odwiedzających, czynniki i zasoby wspomagające. Zdobyć przewagi konkurencyjnej opiera się na uzyskaniu przewagi komparatywnej w zakresie posiadanych zasobów, jak również zdolności do ich przekształcania w nowe wartości. (Ritchie i in., 2000) Przewagę konkurencyjną osiągną te obszary, których produkty turystyczne oparte na tych zasobach w wyższym stopniu w porównaniu z obszarami konkurencyjnymi spełnią oczekiwania i zaspokoją potrzeby nabywców.

2. Dotychczasowe badania składników potencjału turystycznego obszarów przyrodniczo cennych województwa podlaskiego

Dokonany przegląd literatury wskazuje na wybiórcze analizy czynników, które mogą decydować o uzyskaniu pozycji konkurencyjnej województwa podlaskiego lub jego wybranych obszarów przyrodniczo cennych, jako miejsc recepcji turystycznej. Brak jest analiz ocen czynników w odniesieniu do turystów miejscowych (z województwa podlaskiego) oraz spoza tego obszaru.

Panfiluk do zidentyfikowania stymulatorów i barier osiągnięcia pozycji konkurencyjnej wybrała obszar mikroregionu Puszcza Białowieska. W ramach badań z zastosowaniem kwestionariusza pogłębionego wywiadu na grupie turystów przebywających w mikroregionie Puszcza Białowieska, ocenie poddała: ofertę spędzania czasu wolnego, jakość dróg dojazdowych, bazę noclegową, żywieniową, dostępność informacji turystycznej, jakość i dostępność urządzeń rekreacyjnych, dostępność i zagospodarowanie szlaków, jakość i profesjonalizm pracowników obsługi turystycznej. Analiza tych kategorii pozwoliła stwierdzić, iż o konkurencyjności mikroregionu Puszcza Białowieska na rynku turystycznym decydują wybitne walory przyrodnicze, zróżnicowana baza noclegowa o wysokiej i średniej jakości, w której turyści są obsługiwani przez profesjonalny personel. Niestety, znacznie więcej zidentyfikowano barier hamujących rozwój turystyki – niską jakość dróg dojazdowych,

niską jakość i dostępność infrastruktury rekreacyjnej, niski poziom innowacyjności oraz niedostateczną jakość obsługi ruchu turystycznego w kategorii usług przewodnickich, informacji turystycznej (Panfiluk, 2011).

Jalinik i Bogucka na bazie przeprowadzonych wśród turystów badań ankietowych dotyczących rozwoju ruchu turystycznego na obszarze Puszczy Knyszyńskiej dokonują oceny czynników decydujących o jej atrakcyjności turystycznej. Ocenie poddają walory przyrodnicze, kulturowe, imprezy turystyczne, kuchnię regionalną, bazę noclegową, szlaki turystyczne, dostępność komunikacyjną, standard i jakość informacji turystycznej, jakość urządzeń sportowo-rekreacyjnych oraz bezpieczeństwo. Autorzy wskazują na wysoką ocenę walorów przyrodniczych i kulturowych obszaru, stosunkowo wysoką ocenę kuchni regionalnej, poczucie bezpieczeństwa i ciszy (Jalinik i Bogucka, 2011).

Bardziej kompleksową, odnoszącą się do większości obszarów przyrodniczo cennych ocenę składników potencjału turystycznego dokonują Glińska oraz Krot w ramach badań ankietowych turystów wypoczywających w województwie podlaskim (w 6 punktach: Wigierski Park Narodowy, Dolina Bugu, Białowiecki Park Narodowy, Ciechanowiec, Puszcza Knyszyńska, Augustów) oraz identyfikują tym samym czynniki kształtujące satysfakcję turystów z pobytu w województwie. Zaprezentowany w artykule sposób podejścia do badania satysfakcji przyczynił się do identyfikacji sił i słabości destynacji. Wyniki pokazały, iż baza noclegowa oraz organizacja imprez kulturalnych należą do słabych stron zagospodarowania turystycznego w województwie podlaskim. Zaniedbana jest także infrastruktura komunikacyjna. Wysoko ocenione przez badanych zostały baza gastronomiczna, atmosfera regionu i gościnność. W pytaniach o satysfakcję z poszczególnych atrybutów regionu nie poproszono respondentów o ocenę walorów przyrodniczych obszaru. Pomimo tego autorzy opracowania wskazują, iż przeprowadzone badania stanowią punkt wyjścia do kolejnych badań z wykorzystaniem kwestionariusza uwzględniającego bardziej rozbudowaną listę atrybutów obszaru (Glińska i Krot, 2011).

3. Metoda badań

W ramach projektu badawczego dotyczącego zrównoważonej turystyki w województwie podlaskim (grant KBN)¹, realizowanego w latach 2008-2011, ocenie poddano następujące aspekty potencjału konkurencyjności turystycznej obszarów przyrodniczo cennych województwa podlaskiego:

¹ Badania przeprowadzono w ramach projektu badawczego finansowanego ze środków na naukę nr N N114 269734 (pod kierownictwem G. Dobrzańskiego).

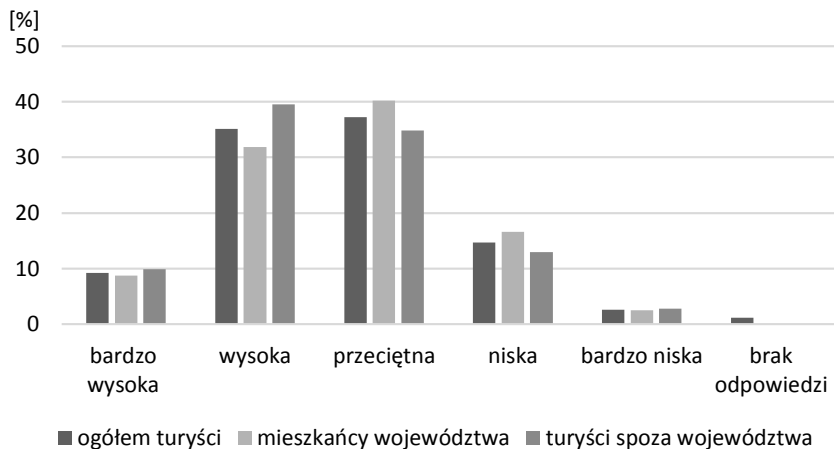
- ogólną atrakcyjność obszarów przyrodniczo cennych oraz atrakcyjność występujących tam walorów przyrodniczych i kulturowych;
- jakość elementów środowiska przyrodniczego takich jak: czystość wód, powietrza, estetyki krajobrazu, występowanie zagrożeń środowiskowych w postaci hałasu, zaśmiecenia i zatłoczenia;
- ogólną ocenę zagospodarowania turystycznego oraz jego elementów, w szczególności jakość bazy noclegowej i żywieniowej, dostępność komunikacyjną, dostępność i jakość informacji turystycznej, atrakcyjność szlaków turystycznych oraz ich zagospodarowanie;
- poziom cen usług turystycznych: noclegowych, gastronomicznych, przewodnickich, wynajmu sprzętu turystycznego oraz cen w sklepach.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie wyników oceny wyszczególnionych składników potencjału turystycznego oraz wskazanie na ich podstawie na te elementy, na bazie których może być budowana przewaga konkurencyjna obszarów przyrodniczo cennych województwa.

Ocena powyższa została dokonana przez 769 turystów, którzy odwiedzili następujące obszary przyrodniczo cenne województwa podlaskiego: Środkową Dolinę Narwi, Dolinę Bugu, Puszcę Knyszyńską, Puszcę Białowieską, Biebrzański Park Narodowy, Narwiański Park Narodowy oraz Pojezierza: Suwalskie, Sejneńskie i Augustowskie. Wśród badanych znalazły się osoby z województwa podlaskiego (402 osoby) oraz z innych województw (367 respondentów). Jako metodę badawczą zastosowano sondaż diagnostyczny, z wykorzystaniem techniki ankietowania.

4. Wybrane składniki potencjału konkurencyjności turystycznej obszarów przyrodniczo cennych województwa podlaskiego w ocenie turystów je odwiedzających – wyniki badań

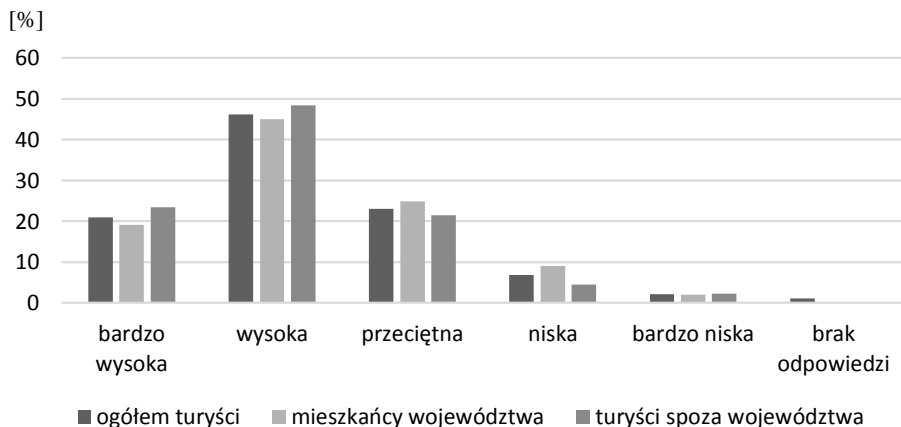
Ocena atrakcyjności ogólnej oraz walorów przyrodniczych i kulturowych. Zdaniem 37,19% turystów odwiedzających obszary przyrodniczo cenne województwa podlaskiego ich ogólna atrakcyjność jest przeciętna. Duża grupa (35,11%) opowiada się też za wysoką atrakcyjnością (rys. 1). Średnia ogólna atrakcyjność obszarów wynosi 3,34. Turyści spoza województwa podlaskiego wyżej oceniają atrakcyjność ogólną (średnia 3,4), niż turyści będący jego mieszkańcami (średnia 3,27). Za wysoką i bardzo wysoką atrakcyjnością w pierwszej grupie opowiedziało się 49,44% badanych turystów, zaś w drugiej 40,44%.

Rys. 1. Ogólna atrakcyjność obszarów przyrodniczo cennych województwa podlaskiego [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

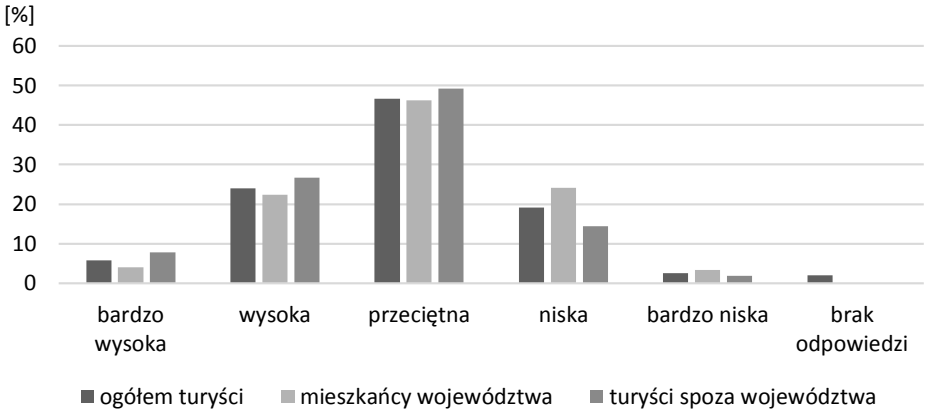
Atrakcyjność walorów przyrodniczych (rys. 2) oceniona została przez badanych wysoko (46,16% wskazań) i bardzo wysoko (20,93%). 23% badanych opowiedziało się za przeciętną oceną. Średnia ocena atrakcyjności walorów przyrodniczych obszarów przyrodniczo cennych wynosi 3,78.

Rys. 2. Atrakcyjność walorów przyrodniczych [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

W przypadku oceny atrakcyjności walorów kulturowych (rys. 3) w odpowiedziach dominują oceny przeciętne (46,68%). Wysoko oceniło je 23,92%, zaś bardzo wysoko niespełna 6% badanych. Średnia ocena atrakcyjności walorów kulturowych wynosi 3,11. Wynika z tego, iż turyści wyżej cenią sobie walory przyrodnicze nad kulturowymi województwa podlaskiego. Potwierdza się to zarówno w przypadku turystów z województwa, jak i spoza województwa podlaskiego.

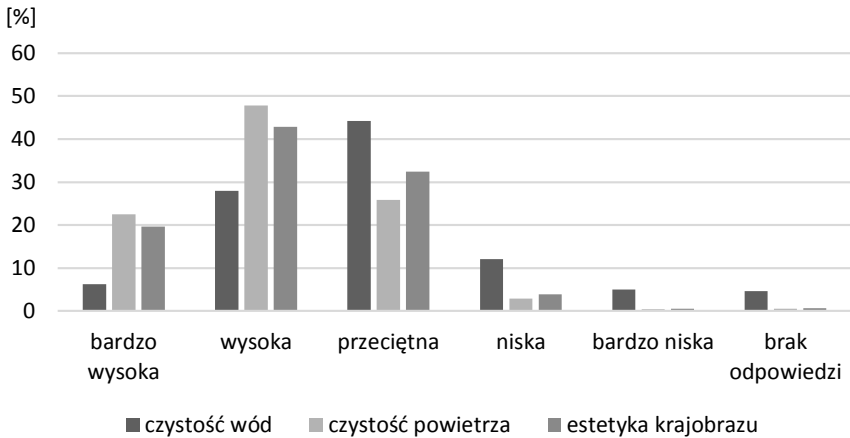

Rys. 3. Atrakcyjność walorów kulturowych [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Podobnie jak w przypadku ogólnej atrakcyjności, turyści spoza województwa podlaskiego wyżej oceniają zarówno atrakcyjność walorów przyrodniczych (średnia 3,86) i kulturowych (średnia 3,23), niż turyści, którzy są mieszkańcami województwa (średnia dla walorów przyrodniczych 3,70 i dla kulturowych 2,99).

Jakość elementów środowiska przyrodniczego. W ocenie jakości elementów środowiska przyrodniczego analizie poddano czystość wód, powietrza oraz estetykę krajobrazu w skali 5 punktowej (gdzie 1 oznaczała ocenę b. niską, 5 zaś bardzo wysoką). Wyniki zobrazowano na rys. 4.

Rys. 4. Ocena czystości wód, powietrza i estetyki krajobrazu (ogółem przez wszystkich badanych), [%]
 Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Turyści spośród tych trzech elementów najwyżej oceniają czystość powietrza (47,85% ocen wysokich i 22,49% ocen bardzo wysokich). Średnia ocen dla czystości powietrza wynosi 3,90. Nieco niżej oceniono estetykę krajobrazu, choć i tutaj dominowały oceny wysokie (42,91% ocen wysokich i 19,63% ocen bardzo wysokich). Średnia ocen estetyki krajobrazu to 3,78. Czystość wód oceniana jest najniżej. Uzyskała ona najwięcej ocen przeciętnych (44,21%), zaś średnia wyniosła 3,19.

Turyści z zewnątrz nieco wyżej oceniają czystość wód (średnia 3,20) niż osoby, które pochodziły z województwa podlaskiego (średnia 3,18). Turyści w województwa podlaskiego częściej oceniają przeciętnie i wysoko czystość wód niż wystawiają takie oceny turyści z innych województw. Za to turyści spoza województwa częściej skłaniają się do ocen bardzo wysokich. Udziały procentowe poszczególnych odpowiedzi przedstawia tab. 1.

Turyści spoza województwa także nieco wyżej oceniają też czystość powietrza (średnia 3,90) niż osoby z województwa podlaskiego (średnia 3,86). W tym przypadku turyści z podlaskiego częściej przeciętnie i nisko oceniają czystość powietrza, niż turyści spoza tego województwa, za to drudzy częściej wskazują oceny wysokie i bardzo wysokie.

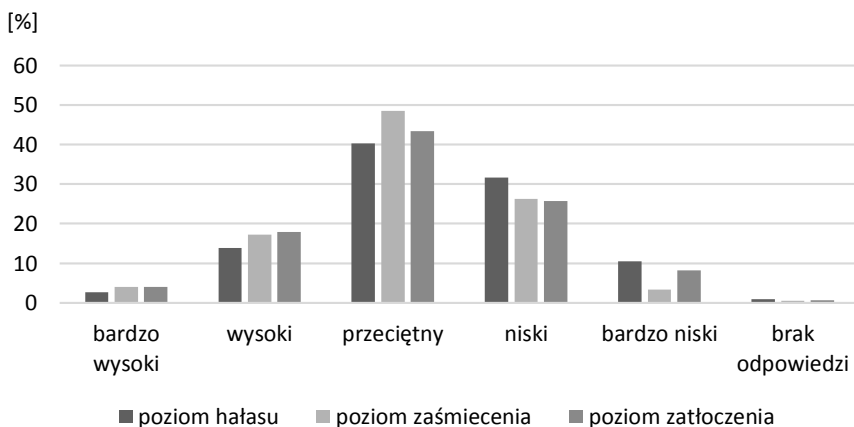
Podobnie jak dwa poprzednie elementy, również estetyka krajobrazu oceniana jest nieco wyżej przez osoby z zewnątrz (średnia 3,88), niż przez badanych z województwa podlaskiego (średnia 3,68). Ta grupa częściej skłania się do ocen niskich i przeciętnych. Oceny wysokie mają zbliżony udział procentowy w obu grupach, zaś u turystów z zewnątrz zdecydowanie częściej pojawiają się oceny bardzo wysokie.

Tab. 1. Ocena czystości wód, powietrza i estetyki krajobrazu w podziale na turystów z i spoza województwa podlaskiego [%]

Ocena	Czystość wód		Czystość powietrza		Estetyka krajobrazu	
	turyści spoza województwa	mieszkańcy województwa	turyści spoza województwa	mieszkańcy województwa	turyści spoza województwa	mieszkańcy województwa
Bardzo niska	6,32	4,15	0,83	0,00	0,27	0,75
Niska	13,79	11,66	2,48	3,23	3,02	4,75
Przeciętna	42,24	50,00	24,79	27,11	28,85	36,00
Wysoka	28,74	29,79	48,76	47,51	43,68	42,75
Bardzo wysoka	8,91	4,40	23,14	22,14	24,18	15,75

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Na jakość środowiska przyrodniczego obszaru recepcji mają wpływ występujące tam zagrożenia w postaci hałasu, zaśmiecenia i zatłoczenia. Turyści poproszeni o wskazanie postrzegania tych elementów na obszarach przyrodniczo cennych województwa podlaskiego z reguły określali je przeciętnie (rys. 5). Nieco mniejsza grupa badanych oceniła także poziom zatłoczenia, zaśmiecenia i hałasu za niski. Średnia ocen dla hałasu wyniosła 3,34, dla zatłoczenia 3,16, zaś dla zaśmiecenia 3,08. Im wyższa ocena poziomów poszczególnych elementów tym lepiej (1 oznaczał poziom bardzo wysoki, 5 zaś bardzo niski).

Rys. 5. Postrzeganie poziomu hałasu, zatłoczenia i zaśmiecienia przez turystów na obszarach przyrodniczo cennych województwa podlaskiego (ogółem przez wszystkich badanych), [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Turyści z województwa podlaskiego lepiej oceniają poziom hałasu (średnia 3,36) niż turyści spoza województwa (średnia 3,31). Turyści z zewnątrz częściej wskazują na przeciętne i wysokie oceny poziomu hałasu. U turystów miejscowych częściej pojawiają się odpowiedzi odnośnie bardzo niskiego poziomu hałasu. Udziały procentowe poszczególnych odpowiedzi w obu grupach obrazuje tab. 2.

Tab. 2. Ocena poziomu hałasu, zatłoczenia i zaśmiecenia, w podziale na turystów z i spoza województwa podlaskiego [%]

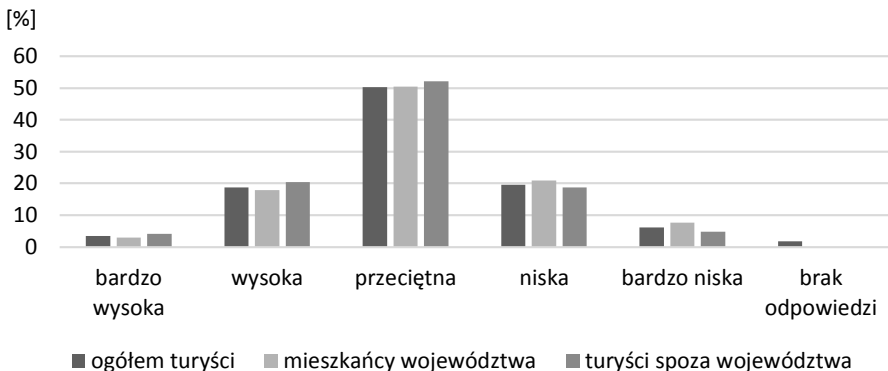
Ocena	Poziom hałasu		Poziom zatłoczenia		Poziom zaśmiecenia	
	turyści spoza województwa	mieszkańcy województwa	turyści spoza województwa	mieszkańcy województwa	turyści spoza województwa	mieszkańcy województwa
Bardzo wysoki	2,74	2,52	2,47	5,51	2,73	5,26
Wysoki	12,33	15,62	14,25	21,55	17,49	17,29
Przeciętny	43,56	38,04	47,40	40,35	47,81	49,62
Niski	33,42	30,73	29,32	22,81	27,32	25,56
Bardzo niski	7,95	13,10	6,58	9,77	4,64	2,26

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Odmienna sytuacja jest w przypadku oceny poziomu zatłoczenia. Turyści z zewnątrz lepiej oceniają poziom zatłoczenia (średnia 3,23) niż turyści z podlaskiego (średnia 3,09). Turyści z zewnątrz częściej wystawiają oceny przeciętne oraz niskie dla zatłoczenia. Badani pochodzący z województwa podlaskiego z kolei częściej wskazują na bardzo wysokie i wysokie zatłoczenie.

Turyści z zewnątrz lepiej oceniają też poziom zaśmiecenia (średnia 3,13), częściej wskazując na jego niski i bardzo niski poziom oraz mając mniej wskazań dla bardzo wysokiego poziomu zaśmiecenia, niż mieszkańcy podlaskiego (średnia 3,02).

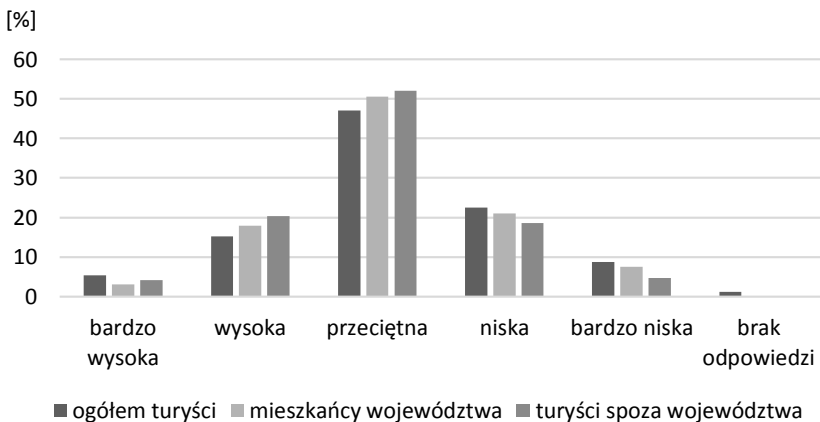
Ocena elementów zagospodarowania turystycznego. Zagospodarowanie turystyczne obszarów przyrodniczo cennych województwa podlaskiego w ogólnej ocenie turystów wypada przeciętnie (rys. 6). Za taką oceną opowiada się połowa respondentów. Druga połowa dzieli zdania pomiędzy pozostałe warianty. Turyści z województwa oraz spoza województwa w zbliżonym procencie oceniają przeciętnie zagospodarowanie turystyczne (odpowiednio 50,51% i 52,09%). Średnia ocen ogólnej atrakcyjności zagospodarowania turystycznego wynosi 2,92. Turyści spoza województwa nieco wyżej oceniają atrakcyjność zagospodarowania (średnia ocen 3,0) niż jego mieszkańcy (średnia ocen 2,87).

Rys. 6. Ocena ogólnej atrakcyjności zagospodarowania turystycznego [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Przeciętnie oceniana jest także dostępność komunikacyjna (rys. 7) do tych obszarów. Blisko połowa (47,07%) wszystkich respondentów opowiedziała się za taką oceną. Należy zauważyć, iż pomimo dominującej oceny przeciętnej wśród turystów z województwa (42,82%) oraz spoza województwa (52,89%), udział procentowy ocen przeciętnych w przypadku turystów miejscowych jest nieco niższy niż przyjezdnych, na rzecz większego udziału procentowego ocen niskich (24,43%) i bardzo niskich (11,08%). Turyści spoza województwa nieco wyżej oceniają dostępność komunikacyjną (średnia ocen 2,90) niż jego mieszkańcy (średnia ocen 2,81).

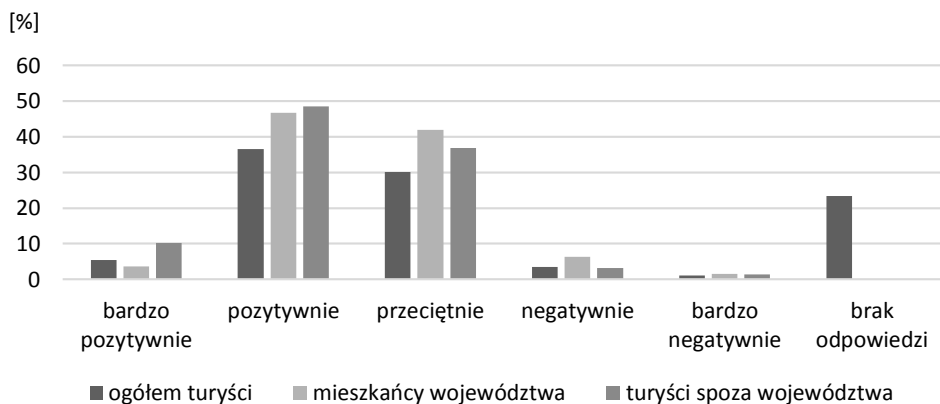

Rys. 7. Ocena dostępności komunikacyjnej [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Poza ogólną oceną zagospodarowania ocenie zostały poddane także elementy szczegółowe zagospodarowania, w tym: jakość bazy noclegowej, jakość bazy żywieniowej, dostępność i jakość informacji turystycznej, atrakcyjność szlaków turystycznych oraz ich zagospodarowanie. Elementy zagospodarowania turystycznego oceniane były przez turystów w skali od 1 do 5. Liczba 1 oznaczała, że turyści oceniali je bardzo negatywnie, 2 – negatywnie, 3 – przeciętnie, 4 – pozytywnie 5 – bardzo pozytywnie.

W grupie badanych ponad 23% osób nie potrafiło ustosunkować się do jakości bazy noclegowej (rys. 8). Pozostała grupa, która dokonała oceny najczęściej oceniała ją pozytywnie (36,48%) oraz przeciętnie (30,04%). Oceny takie dominowały zarówno w grupie badanych z województwa i spoza niego. Należy jednakże zauważyć, że zdecydowanie więcej osób spoza województwa oceniała bazę noclegową bardzo pozytywnie – 10,25%, podczas gdy mieszkańcy województwa w 3,59%. Turyści spoza województwa wyżej oceniają jakość bazy noclegowej (średnia 3,62) niż jego mieszkańcy (średnia 3,44). Średnia ocen jakości bazy noclegowej dla wszystkich turystów wyniosła 3,54.

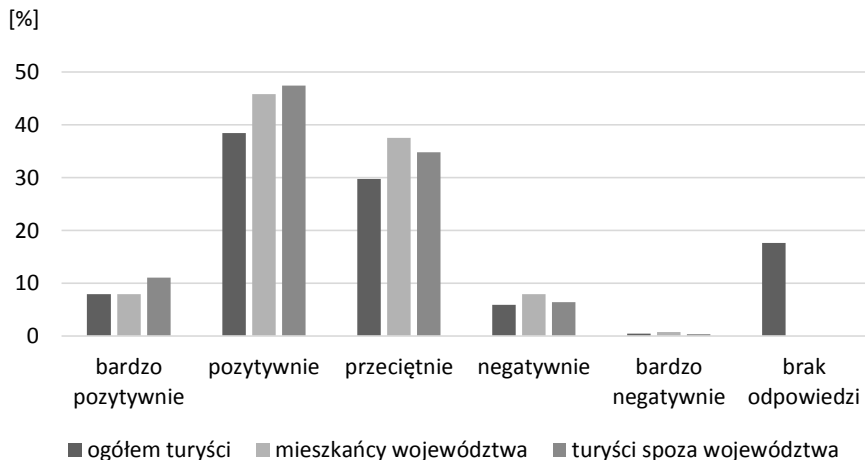

Rys. 8. Jakość bazy noclegowej [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Turyści odwiedzający obszary cenne przyrodniczo częściej pozytywnie, niż przeciętnie oceniają bazę żywieniową, zarówno miejscowi jak i pochodzący z innych województw (rys. 9). Oznacza to, iż jakość bazy żywieniowej występuje na nieco lepszym poziomie na obszarach przyrodniczo cennych województwa podlaskiego, niż na innych obszarach o podobnym charakterze znajdujących się w innych województwach. Przyjezdni z innych województw zdecydowanie częściej

(11,04%) niż miejscowi (7,94%) wystawiają oceny bardzo pozytywne jakości tej bazy. Podobnie jak w przypadku bazy noclegowej, turyści spoza województwa wyżej oceniają jakość bazy żywieniowej (średnia 3,62) niż jego mieszkańcy (średnia 3,52). Średnia ocen bazy żywieniowej dla wszystkich badanych wynosi 3,58.

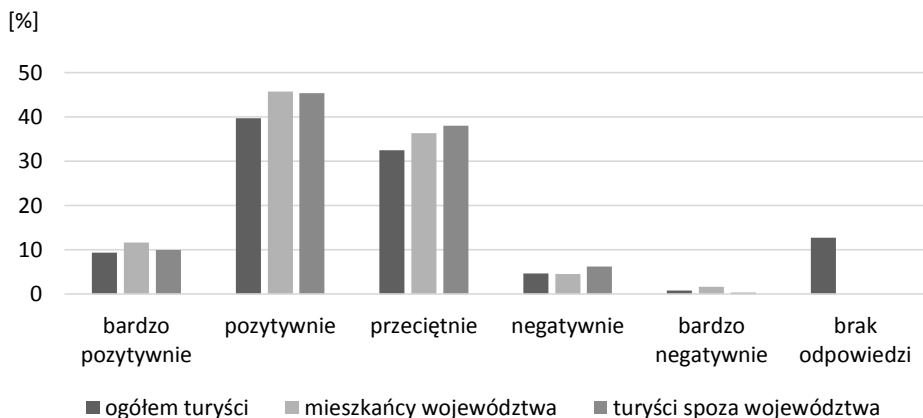

Rys. 9. Jakość bazy żywieniowej [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Bardzo zróżnicowane były oceny jakości informacji turystycznej. Średnia ocen dla wszystkich badanych wyniosła 2,96. Najczęściej oceniano ją przeciętnie (35,76%), niemniej jednak duża grupa badanych wypowiadała się też pozytywnie (20,74%) oraz negatywnie (20,17%). Podobny rozkład odpowiedzi zauważamy w odpowiedziach turystów z i spoza województwa. Biorąc pod uwagę średnie ocen stwierdza się, iż mieszkańcy wyżej oceniają jakość informacji turystycznej (średnia 3,02) niż turyści z innych województw (średnia 2,90).

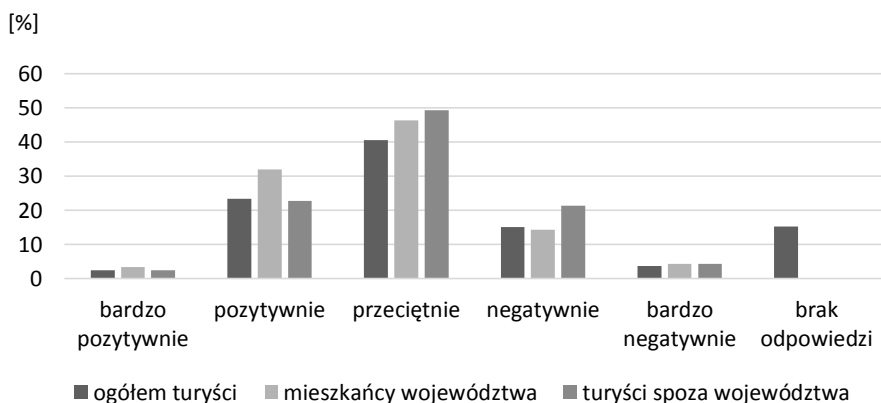
Odnośnie atrakcyjności szlaków turystycznych w odpowiedziach respondentów dominują oceny pozytywne (39,77% odpowiedzi), (rys. 10). Średnia ocen atrakcyjności szlaków wyniosła 3,60. Udział procentowy poszczególnych odpowiedzi respondentów z województwa i spoza województwa jest bardzo zbliżony. W obu grupach również dominują oceny pozytywne. Biorąc pod uwagę średnie ocen turyści z województwa wyżej oceniają atrakcyjność szlaków turystycznych (średnia 3,61) niż osoby z zewnątrz (średnia 3,58).

Rys. 10. Ocena atrakcyjności szlaków turystycznych [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

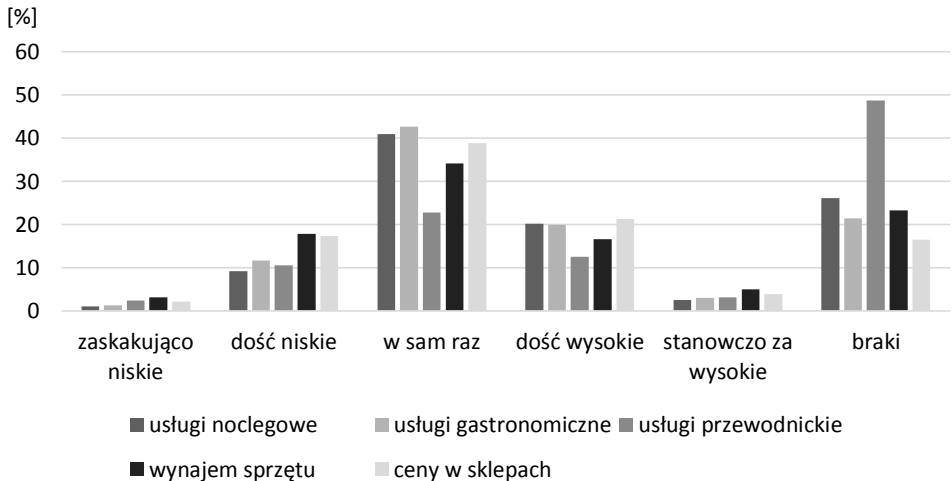
Respondenci zagospodarowanie szlaków w większości oceniają przeciętnie, choć zdarzały się także oceny przeciwstawne - pozytywne i negatywne, które miały zbliżony udział procentowy. Ocenę przeciętną wystawiają w większości zarówno turyści miejscowi jak i pochodzący z innych województw. Podobnie jak w przypadku atrakcyjności szlaków turystycznych, turyści miejscowi lepiej oceniają zagospodarowanie szlaków turystycznych (średnia ocen 3,15) niż osoby z zewnątrz (średnia 2,97). Średnia ocen odnośnie zagospodarowania szlaków wynosi 3,07 (rys. 11).

Rys. 11. Ocena zagospodarowania szlaków turystycznych [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Ocena cen usług. Turyści odwiedzający obszary cenne przyrodniczo w województwie podlaskim oceniając poziom cen usług turystycznych, w szczególności: noclegowych, gastronomicznych, przewodnickich, wynajmu sprzętu turystycznego oraz cen w sklepach, przeważnie uznawali iż są one „w sam raz”. Odpowiedź taką wskazywało blisko 40% badanych przy większości analizowanych aspektów. Wyjątek stanowiła ocena cen usług przewodnickich, gdzie wprawdzie w poszczególnych wariantach dominowała ocena „w sam raz”, ale jedynie w 22,75%. Niższy udział procentowy w tym kryterium związany był z licznymi brakami w odpowiedziach (48,76%) spowodowanymi nie korzystaniem przez turystów z tego typu usług. Poza oceną „w sam raz” przy ocenie cen różnego typu usług, zauważa się także spory udział procentowy ocen „dość wysokich” oraz „dość niskich” choć te drugie zdarzają się rzadziej niż pierwsze (rys. 12).

Rys. 12. Ocena poziomu cen usług turystycznych [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Oceny cen usług turystycznych przez turystów z województwa i spoza województwa były bardzo podobne. W obu grupach przeważały oceny usług „w sam raz”. Kolejną najczęściej wskazywana odpowiedź zarówno przez jedną jak i drugą grupę to odpowiedź iż oceny usług są „dość wysokie”. Dopiero na trzecim miejscu znalazła się odpowiedź „dosyć niskie”. Turyści spoza województwa częściej niż turyści miejscowi wskazywali na dosyć wysokie ceny usług, z wyjątkiem cen usług przewodnickich. Średnie ważone ocen cen usług kształtowały się następująco: noclegowych (2,81), gastronomicznych (2,85), w sklepach (2,91), przewodnickich (2,93), wynajmu sprzętu (2,97).

W tab. 3 przedstawiono średnie ocen dokonanych przez turystów z podlaskiego i oraz z innych regionów w odniesieniu do cen poszczególnych usług.

Tab. 3. Średnie ocen cen usług noclegowych, gastronomicznych, przewodnickich, wynajmu sprzętu, cen w sklepach dokonanych przez turystów z i spoza województwa podlaskiego

Średnia ocen cen	Turyści spoza województwa	Mieszkańcy województwa
Usług noclegowych	2,78	2,84
Usług gastronomicznych	2,81	2,89
Usług przewodnickich	2,85	3,00
Wynajmu sprzętu	2,91	3,01
W sklepach	2,88	2,93

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Z danych zawartych w tab. 3 wynika, iż mieszkańcy województwa podlaskiego lepiej oceniają ceny poszczególnych usług, niż turyści będący mieszkańcami innych regionów kraju.

5. Dyskusja wyników

Przeprowadzona analiza wyników badań dotyczących oceny składników potencjału turystycznego obszarów przyrodniczo cennych województwa podlaskiego, pozwala wyciągnąć wnioski.

Brak jest jednoznacznej oceny ogólnej atrakcyjności obszarów przyrodniczo cennych województwa podlaskiego. Dominują oceny przeciętne oraz wysokie. Zauważa się jednak, iż bardziej doceniają walory obszarów przyrodniczo cennych turyści nie mieszkający na jego obszarze, pochodzący z innych regionów Polski (wyżej oceniają ogólną atrakcyjność, atrakcyjność walorów przyrodniczych oraz walorów kulturowych) niż turyści pochodzący w województwa podlaskiego. Obie grupy turystów wyżej cenią sobie walory przyrodnicze nad walorami kulturowymi. Podsumowując dokonane oceny atrakcyjności, najlepiej wypada biorąc pod uwagę średnie ważone ocen wszystkich przebadanych turystów, atrakcyjność przyrodnicza obszarów przyrodniczo cennych, następnie atrakcyjność szlaków turystycznych, niższą ocenę ma atrakcyjność kulturowa, atrakcyjność zagospodarowania szlaków, następnie atrakcyjność zagospodarowania turystycznego, zaś najniższą ocenę atrakcyj-

ność dostępności komunikacyjnej. Na większości obszarów dostępność komunikacyjna oceniana jest przeciętnie, choć nieco lepiej przez osoby spoza województwa podlaskiego.

Biorąc pod uwagę jakość poszczególnych elementów środowiska przyrodniczego turyści najwyżej oceniają czystość powietrza obszarów przyrodniczo cennych. Na drugim miejscu znalazła się estetyka krajobrazu. Najniżej oceniona została czystość wód. Turyści z zewnątrz nieco wyżej oceniają czystość wód, powietrza oraz estetykę krajobrazu, niż mieszkańcy województwa podlaskiego przebywający w celach turystycznych.

Zatłoczenie, zaśmieszenie i hałas na obszarach cennych przyrodniczo oceniane są przeciętnie. Im niższa ocena dokonana przez turystów w skali od 1-5, tym wyższe występuje zagrożenie. Spośród zagrożeń najgorzej biorąc pod uwagę wskazane oceny wypada zaśmieszenie, nieco lepiej zatłoczenie. Najlepsze oceny uzyskał poziom hałasu, tym samym wskazując na jego niskie zagrożenia na analizowanym obszarze. Turyści spoza województwa podlaskiego lepiej oceniają poziom zaśmieszenia i zatłoczenia, niż jego mieszkańcy. Ci z kolei widzą mniejsze obciążenie hałasem analizowanych obszarów.

Turyści nie potrafili jednoznacznie ocenić bazy noclegowej i żywieniowej. Najczęściej te elementy zagospodarowania oceniano pozytywnie oraz przeciętnie, przy niewielkiej przewadze pierwszych ocen. Zauważa się jednak, że turyści spoza województwa częściej niż miejscowi opowiadają się za bardzo pozytywną oceną bazy noclegowej i żywieniowej. Biorąc pod uwagę ocenę jakości informacji turystycznej, pomimo dominującej przeciętnej oceny, spora grupa badanych ocenia ją także pozytywnie, jak i negatywnie. Analizując średnie ocen jakości bazy oraz usług, najwyższe oceny uzyskała jakość bazy żywieniowej, następnie jakość bazy noclegowej, profesjonalizm usług przewodnickich, najniższe zaś jakość informacji turystycznej. Badania wskazują, że turyści spoza województwa wyżej oceniają jakość bazy noclegowej, żywieniowej województwa podlaskiego niż jego mieszkańcy. Mieszkańcy zaś lepiej postrzegają jakość informacji turystycznej, atrakcyjność szlaków turystycznych oraz zagospodarowanie szlaków.

Turyści odwiedzający województwo podlaskie na obszarach przyrodniczo cennych rzadko korzystają z usług przewodnickich, choć korzystający z nich z reguły oceniają ceny tego typu usług w „sam raz”. Takie oceny dominują także przy ocenie cen innego typu usług – gastronomicznych, noclegowych, wynajmu sprzętu, cen w sklepach. Turyści z innych regionów częściej oceniają te ceny na dość wysokie, niż turyści z województwa podlaskiego. Biorąc pod uwagę oceny poziomu cen

wszystkich usług turystycznych najlepiej wypadają ceny wynajmu sprzętu, następnie ceny usług przewodnickich, ceny w sklepach, w dalszej kolejności ceny usług gastronomicznych, najgorzej zaś ceny usług noclegowych.

Podsumowanie

Potencjał turystyczny obszarów przyrodniczo cennych województwa podlaskiego w wielu elementach lepiej oceniany jest przez turystów pochodzących spoza województwa podlaskiego, niż przez turystów będących jego mieszkańcami. Do składników potencjału turystycznego na bazie których może być budowana przewaga konkurencyjna tych obszarów należą: wysokie walory przyrodnicze, czyste powietrze, niski poziom hałasu, atrakcyjne szlaki turystyczne, wysoka jakość bazy żywniowej, niskie ceny wynajmu sprzętu rekreacyjnego i usług przewodnickich. Przeprowadzona ocena potencjału wskazała także na pewne słabości. W związku z powyższym dla wzmocnienia pozycji konkurencyjnej obszarów przyrodniczo cennych województwa podlaskiego niezbędne będzie podjęcie wielu działań. W celu zwiększenia ogólnej atrakcyjności obszarów przyrodniczo cennych województwa podlaskiego istnieje potrzeba podniesienia atrakcyjności walorów kulturowych. Aby poprawić jakość środowiska przyrodniczego obszarów i utrzymać atrakcyjność walorów przyrodniczych należy podjąć działania ukierunkowane na poprawę stanu czystości wód. Pomimo tego, że zagrożenia środowiskowe wypadają w ocenie turystów przeciętnie, należy w strategiach rozwoju obszarów założyć cele zmierzające do poprawy i zmniejszenia istniejącego poziomu zaśmiecenia oraz ograniczyć poprzez odpowiednie instrumenty zarządzania ruchem turystycznym (ekonomiczne, administracyjne) nadmierne zatłoczenie. Atrakcyjność turystyczną obszarów przyrodniczo cennych podnieść mogą inwestycje w zagospodarowanie turystyczne. Ogólna atrakcyjność zagospodarowania oceniana jest bowiem przeważnie przeciętnie. Na większości obszarów w obrębie których prowadzono badania należy w szczególności podnieść atrakcyjność zagospodarowania szlaków turystycznych, poprzez między innymi wzbogacenie ich w małą infrastrukturę turystyczną, uporządkowanie oznakowania, stworzenie zintegrowanych szlaków turystycznych. Zmian zarówno ilościowych jak i jakościowych wymaga informacja turystyczna. Potrzebne są także większe inwestycje zmierzające do poprawy dostępności komunikacyjnej.

Literatura

1. Bosiacki S., Holderna-Mielcarek B. (2010), *Potencjał turystyczny Poznania jako podstawa kreowania produktów markowych*, w: *Potencjał turystyczny. Zagadnienia ekonomiczne*, Zeszyt Naukowy 591, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin
2. Dwyer L., Kim Ch. (2003), *Destination competitiveness: determinants and indicators*, Current Issues in Tourism 6
3. Glińska E., Krot K. (2011), *Czynniki kształtujące satysfakcję turystów z pobytu w województwie podlaskim*, w: Rapacz A. (red.), *Gospodarka turystyczna w regionie. Przedsiębiorstwo. Samorząd. Współpraca*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław
4. Jakubowicz E., Toczek-Werner S., Sołtysik M. (2010), *Wybrane zasoby strukturalne potencjału turystycznego (na przykładzie gminy Długoleka)*, w: *Potencjał turystyczny. Zagadnienia przestrzenne*, Zeszyt Naukowy 590, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin
5. Jalinik M., Bogucka A. (2011), *Rozwój ruchu turystycznego na obszarze Puszczy Knyżyńskiej w świetle badań*, w: Rapacz A. (red.), *Gospodarka turystyczna w regionie. Przedsiębiorstwo. Samorząd. Współpraca*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław
6. Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B. (2005), *Produkt turystyczny*, PWE, Warszawa
7. Klasik A. (1999), *Analiza konkurencyjności miast*, w: Broszkiewicz T. (red.), *Konkurencyjność miast i regionów Polski Południowo-Zachodniej*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej 821, Wrocław
8. Kusa R. (2005), *Metody identyfikacji składników potencjału konkurencyjności przedsiębiorstw*, w: Nalepka A. (red.), *Organizacje komercyjne i niekomercyjne wobec wzmożonej konkurencji i rosnących wymagań konsumenta*, Nowy Sącz
9. Meyer B. (2010), *Wstęp*, w: *Potencjał turystyczny. Zagadnienia przestrzenne*, Zeszyt Naukowy 590, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin
10. Niezgodna A. (2007), *Czynniki konkurencyjności obszaru recepcji turystycznej*, w: Kurek W., Mika M. (red.), *Studia nad turystyką. Tradycje, stan obecny i perspektywy badawcze*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków
11. Panasiuk A. (2010), *Rola informacji turystycznej w kształtowaniu potencjału turystycznego na przykładzie gmin województwa zachodniopomorskiego*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego 591, Szczecin
12. Panfiluk E. (2011), *Determinanty i bariery przewagi konkurencyjnej obszarów przyrodniczo cennych na przykładzie mikroregionu Puszcza Białowieska*, w: Rapacz A. (red.), *Gospodarka turystyczna w regionie. Przedsiębiorstwo. Samorząd. Współpraca*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław

13. Parzych K. (2010), *Uwarunkowania i ocena potencjału turystycznego województwa podlaskiego*, w: Mayer B. (red.), *Potencjał turystyczny. Zagadnienia przestrzenne*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego 590, *Ekonomiczne Problemy Usług* 52, Szczecin
14. Ritchie J. R., Crouch G. I., Crouch B. (2000), *The competitive destination: a sustainability perspective*, *Tourism Management* 21
15. Stankiewicz M. J. (2000), *Istota i sposoby oceny konkurencyjności przedsiębiorstwa*, *Gospodarka Narodowa* 7-8

Assessment of the tourism potential of the naturally valuable areas of Podlaskie voivodship

Abstract

The article indicates the factors of the tourism potential of the naturally valuable areas of Podlaskie voivodship which are crucial in building a competitive advantage and which are likely to have the strongest impact on the region's competitive position. These factors include: high natural value, clean air, low level of noise, attractive hiking trails, high quality food base, low price rental and guide services. Evaluation of the tourist potential allowed to identify weaknesses and the barriers for the achievement a competitive position. These included poor access to the region, low level of water purity, littering, poor tourism information, relatively high prices of accommodation, the level of attractiveness of cultural assets and the insufficient tourist infrastructure (especially for hiking). The article presents the tourists' assessment of the factors as well as the differences and similarities in the assessment of the tourists coming from inside and outside of the voivodship. On the theoretical level, the essence of the competitiveness of a given area has been reflected upon. The composition of elements of the tourism potential provided by different authors has been represented. Additionally, previous studies related to the assessment of factors of the competitiveness of Podlaskie voivodship or its naturally valuable areas have been presented.

Keywords

tourism potential, competitiveness, naturally valuable areas, Podlaskie voivodship